

Hakemsiz Yazılar

Freelance Articles

Dişhekimliğinde İnternet ve Kütüphane Hizmetleri*

Huriye Çolaklar**

Öz

Dişhekimliği ve diğer sağlık sektöründe yer alan kütüphaneler için, bilgi-belge hizmetlerinin başlıca kaynağı İnternet'tir. Bu nedenle kütüphanelerin bilgi-belge hizmetlerinde İnternette en etkin bir şekilde yararlanması ve bu hizmetlerin niteliğinin artırılmasında kendi aralarında bir işbirliği yapmaları önemlidir. Bu makalede, İnternetin dişhekimlerine neler kazandırdığı, bu alana ilişkin web sayfaları, dişhekimleri ve araştırmacıların tarama yapabilecekleri önemli veri tabanları hakkında bilgi verilmiştir.

İnternet, bilgi çağımızın en önemli buluşlarından biridir. Bu sanal dünya, her ne kadar bilgisayar arası bir ağ gibi görünse de gerçekte **"insanlar arasındaki bir iletişim ağıdır"**. Bu nedenle, özellikle, ortak konularda kendine has kuralları ve saygı duyulacak kalitede etik yargıları olan toplulukların iletişim ağı olmuştur. Aslında, İnterneti değerli kılan en önemli özellik, üniversitelerin, kütüphanelerin, şirketlerin ve firmaların, çeşitli kurum ve kuruluşların sürekli olarak bilgi üretmekte olmaları ve bu bilgiyi bağlanan herkese karşılıksız olarak sunmalarındır.

Son yıllarda bilgisayar teknolojisi ve İnternet, sağlık alanında hasta takip, oral diağnoz, ilaç rehberi gibi programlarının kullanımı ile hastaya daha kaliteli hizmet sunulmasını, her türlü mesleki ya da sosyal bilgiye direkt olarak ulaşılabilmesini sağladığından dişhekimliği mesleği için de vazgeçilmez bir unsur olmuştur.

* Makale, "VI. Türkiye'de İnternet Konferansı"nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş biçimidir.

** Uzm. Huriye Çolaklar, I.Ü. Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi Müdürüdür;
e-posta: hcolaklar@hotmail.com

Dışhekimliğinin sağlık bilimleri içindeki konumuna baktığımızda, tıbbı daha yakın ancak, dışhekimliğinin ayrı bir eğitim olması üzerinde birleşmektedir. Tıbbı daha yakın olmak, tüm tıp bilgilerine sahip olmak anlamına gelmemektedir. Vurgulanmak istenen anlayış; hekimlerin yaklaşım tarzının dışhekimlerince de benimsenmesi gerekliliğidir. Tıbbı yaklaşım olarak da ifade edilen bu anlayış, dışhekimliğinin hekimlik yönünü ön plana çıkararak koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin planlanmasında, hastalıkların etyolojileri ile birlikte değerlendirilmesini esas almaktadır. Aynı zamanda bu anlayış, dışhekimliğinin “Ağız-Diş Sağlığı ve Hastalıkları” hekimliğine doğru gidişini hızlandırmaktadır. Ancak bu koşullarda dışhekimliği sağlık ekibinin bir parçası olabilecek ve gerektiğinde hastalarıyla ilgili olarak tıp hekimleri ile konsültasyon yapabilecektir (Oktay, 2000: 46-47). Bu gelişmeler, dışhekimlerinin internet aracılığıyla halka yönelik “Ağız-Diş Sağlığı” sayfalarını hazırlamalarına ve bu şekilde ağız-diş sağlığı konusunda bilinçli bir toplum yaratılmasına zemin oluşturmuştur.

İnternet, gerçek anlamda iletişim için bir devrim yaratmıştır. O halde İnternet’e bağlanmak dışhekimlerine neler kazandırmıştır?

-Bu konuda türünün ilk Türkçe örneği olan Türk Dışhekimleri Birliği (TDB) sitesi (<http://www.tdb.org.tr>), özellikle İngilizce bilmeyen dışhekimlerinin yararlanabileceği bir kaynak olmuştur. Sitedeki bilgiler, sürekli bir gelişim ve güncelleşme özelliğine sahiptir. Sürekli Dışhekimliği Eğitimi(SDE) bölümüne TDB kredi şifresi ile girilerek dışhekimlerinin bilgilerini tazelemelerine olanak sağlar. Ayrıca “Sizin ve Çocuğunuzun Ağız ve Diş Sağlığı” sayfasında, en sık karşılaşılan sorular ve cevapları yer almakta, belli sürelerde bu sayfa yenilenmektedir (Çehreli, 1999: 35-36).

-Dışhekimliği ile ilgili mesleki odaların ve kuruluşların İnternet ve web sayfası hazırlıkları devam etmektedir. Sadece İzmir Dışhekimleri Odası (İZDO)’nın bir web sitesinin (<http://www.izdo.org.tr>) bulunduğu bilinmektedir.

-Dışhekimleri için *web kütüphane süreci* başlamıştır. İngiltere’de **National Electronic Library for Health** adı verilen kütüphane bilgi sisteminde, klinikler, hastalar ve yöneticiler için sağlık alanında stratejik önemi olan bilgiye veya bilgi kaynağına; örneğin **Electronic Patient Record** (*Elektronik Hasta Kayıtları*)’a dinamik, hızlı ve kolay ulaşım sağlar. NeLH sisteminde, sağlık ve hastalıklar, klinik uygulamaları, hasta kayıtları ve sağlıkla ilgili spesifik konuları (sağlık problemleri-kanser veya ağız hastalıkları, populasyon grupları-çocuk veya yetişkin ...vb.) içermektedir. NHS, Direct On-line olarak 1999 Aralık ayından itibaren (<http://www.nhsdirect-nhs.uk>) adresinden erişilmektedir. Bu kütüphane programında Ağız Sağlığı ile ilgili olarak National Electronic Library for Oral Health (Gray, 2000: 22-24) adı verilen yeni bir on-line bağlantısıyla hastalar da bilgi edinebilmektedir.

-İnternet üzerinden genel dışhekimliği ve kliniğe yönelik bilgilere ve dokümanlara erişilebilmektedir. Örneğin; Derweb (<http://www.derweb.ac.uk>)’in si-

tesinde hem klinik dişhekimliği, hem de hasta eğitiminde kullanılacak 2200'ün üzerinde yüksek kaliteli resim bulunmaktadır (Çehreli, 1999: 36). Yabancı diğer bir dişhekimliği sitesinde de (<http://www.global-dental.com>) dental teknoloji ve otomasyon konusu, araştırma yazıları, makale incelemeleri, kullanıcı mektupları ve konularla ilgili linkler mevcuttur (Moralı, 2000: 38).

-İlaçlarla ilgili doğru bilgiye kısa zamanda ulaşmak için (<http://www.farmalist.com>) adresinden tarama yapılmaktadır. Güncel FarmaLIST 2000 Türkiye Tıbbi İlaç Rehberi, özellikle doktorlara ve dişhekimlerine güçlü bir on-line tarama makinası sunmaktadır (Moralı, 2000:38).

-Bilimsel araştırmalar için dişhekimleri, dünyanın en büyük tıp veritabanı olan Medline'dan İnternet ortamında ücretsiz olarak yararlanmaktadır. Ayrıca, sadece dişhekimliği yayınlarını içeren sitelerden de örneğin, Dentalgate (<http://www.dental-gate.com>) sitesi gibi tarama yapmak mümkündür.

-İnternet'ten E-Mail aracılığıyla dişhekimleri, meslektaşlarıyla hızlı haberleşme ve konsültasyon olanağı kazanmıştır. Yine dişhekimleri İnternette haberleşme gruplarına ücretsiz üye olabilmektedir.

-İnternet üzerinden dişhekimleri, ürün tanıtıcı web sayfalarından gerek yurt içinden ve gerekse yurt dışından dişhekimliği ürününü seçip, ucuz bir şekilde satın alması mümkündür.

-İnternet ortamından dişhekimliği ile ilgili mesleki kuruluşların ve derneklerin çalışmalarına, yayınlarına ve bilgilerine erişilmesi mümkündür. Örneğin; *American of Dental Association* (ADA) (www.ada.org), *Federation of Dentistry Association* (FDA) (www.fda.org) ve *International Association Dental Research* (IADR) (www.iadr.com) dişhekimleri için önemli 3 kuruluştur.

-İnternet üzerinden dişhekimliği ile ilgili taramalar genellikle şu başlıklar adı altında yapılır.

- Health – Medicine – Dentistry
- Dentistry, Oral Surgery and Medicine
- Oral Health – Dentistry

İnternette dişhekimliği alanına ilişkin tam metin ya da bibliyografik bilgi içeren veri tabanlarına erişim olanağı bulunmaktadır. Dişhekimleri ve araştırmacıların yararlandıkları önemli veri tabanlarından OCLC'nin FirstSearch (<http://newfirstsearch.uk.oclc.org>) PROQUEST Online veri tabanları (www.umi.com/proquest), ELSEVIER Science Direct Databases (www.sciencedirect.com), BLACKWELL Science (www.blackwell-science.com), IDEAL Academic Press (www.idealibrary.com) ve SWETSNET-NAVIGATOR (www.swetsnetnavigator.com) veri tabanlarından ücret karşılığı dergilerin fulltext (tam metin) ve full image (bütün görsel obje) erişimi sağlanmaktadır. Bu veri tabanlarından ücretsiz olarak abstract elde edilebilir.

Ayrıca araştırmacıların ücretsiz olarak yararlanabilecekleri, The Free Medical Journals Sitesi (www.freemedicaljournals.com), Nature Publishing Group

(www.naturej.com) , P&G Dental Resource Net (www.dentalcare.com) ve DENTALSERVE Net (www.dentalserve.net) sitelerinden dişhekimliğine ait online dergilere tam metin olarak erişim mümkündür.

ISI'nın veri tabanlarından da (www.isi.net.com/cgi-bin) Science Citation Index'e giren dişhekimliğine ait 48 derginin abstractı elde edilmekte ve atıf indeksi taranmaktadır.

Türkçe dergilerden dişhekimliği alanına ilişkin makaleleri web üzerinde aramak için, (www.ulakbim.gov.tr/servisler/ulakbimVT/tip_dizini) adresinden taranabilmektedir. Ulakbim'in "*Türk Tıp Dizini Tarama*" web sayfasında kullanıma açık olanlar;

- 1996 Türk Tıp Dizini (1995 yılı yayınları)
- 1997 Türk Tıp Dizini (1996 yılı yayınları)
- Türk Tıp Dizini (Bütün yıllara) aittir.

Yine bu alana ilişkin araştırma projelerini web üzerinden tarayabileceğimiz bir veri tabanı da, *Tübitak Projeleri Veritabanı Taraması*'dır. Bu veri tabanına (www.ulakbim.gov.tr/servisler/projeleri) adresinden erişim mümkündür.

Türkçe dişhekimliğine ilişkin CABİM1'de bulabileceğimiz dergiler ise şunlardır:

	Başlangıç Yılı
Ankara Üniversitesi Dişhekimliği Dergisi	1992-
Hacettepe Üniversitesi Dişhekimliği Dergisi	1996-
Journal of Marmara University Dental Faculty	1992-
Türkiye Klinikleri Dişhekimliği Bilimleri Dergisi	1998-

Görüldüğü gibi İnternet, dişhekimliği için de dünyaya açılan bir pencere olmuştur. Gerek dişhekimliği ve gerekse diğer sağlık sektöründe yer alan kütüphaneler için, bilgi-belge hizmetlerinin başlıca kaynağı İnternet'tir. O halde sağlık sektöründeki kütüphaneler, bilgi-belge hizmetlerinde İnternet kullanımı konusunda neler yapabilirler?

-Bu sektörde yer alan kütüphaneler kendi aralarında İnternet üzerinden özellikle **sürelî yayınların ortak kullanımını** sağlayabilirler. Bilgi-belge hizmetlerinde kütüphaneler arası bir **işbirliği ortamı** yaratabilirler.

-Sağlık sektöründeki kütüphaneler arasında oluşturulacak bir **konsorsiyum** için (elektronik dergi ve veri tabanları koleksiyonları), bir **İnternet protokolü** düzenlenmelidir. Bu konuya ilişkin Ankara'da çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Özellikle sürelî yayınların ortak kullanımı ve işbirliği için oluşturulan konsorsiyumlara örnek olarak ANKOS², OBES³ ve H.Ü. Kütüphaneleri Belge Sağlama

¹ Ulakbim Cahit Arf Bilgi Merkezi. *CABİM: Sürelî Yayınlar Toplu Kataloğu Taraması* için adresinden yapılır.
² Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu(Elektronik dergi ve veri tabanları koleksiyonları için bir işbirliği modeli).
³ Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, ODTÜ ve ULAKBİM Cahit Arf Bilgi Merkezi(Ortak sürelî yayın kullanımı için oluşturulan bir işbirliği modeli).

Servisi'ni verebiliriz.

-Türkiye'de bir **sağlık sitesi** oluşturulabilir. Ülkemizde tıp ve sağlık alanına ilişkin temel bilgiye web sayfasından erişebilmek istiyorsak, bunun için bilgilerimizi ve kütüphane kayıtlarımızı (sürekli yayın listeleri) girebileceğimiz bir *World Wide Web sitesi* oluşturulmalıdır. Web sitesini oluşturan tıp kütüphanelerine İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kütüphanesi (<http://www.ctf.istanbul.edu.tr/kutuphane/>) ve H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi (<http://www.library.hacettepe.edu.tr/>)'ni örnek verebiliriz.

-Türkiye'de yayınlanan pekçok *Türkçe derginin web sayfası olmadığı için bu dergilere web üzerinden ulaşabilmek mümkün değildir*. Aynı şekilde, sağlık alanına yönelik Türkçe hangi dergilerin yayınlandığı da bilinmemektedir. Öncelikli olarak sağlık alanlarıyla ilgili **Türkçe dergilerin bir tespitinin** yapılması gerekmektedir. Daha sonra Türkçe makalelere erişimi sağlayacak veri girişlerinin yapılması ve bu bilgilerin kullanılabilir hale gelmesi sağlanmalıdır. . Bunun için, sağlık alanıyla ilgili mesleki dernek ve kuruluşlarla birlikte kütüphaneler işbirliği içinde olmalıdır.

-*Hasta kayıtlarının web üzerinden taranması*, bu işin yasal ve etik boyutunun da tartışılmasını gerektirir. Web sayfalarının hastalarla doğrudan bir iletişim aracı olduğu yönündeki görüşler ele alınmalıdır. Çünkü, web sayfaları da aynen diğer iletişim araçları gibi herkesin kullanımına açıktır. Var olan web sayfalarından hiçbirisi sadece muayenehanelerin ve hastanelerin kendi hastalarına yönelik olarak şifrelenmemiştir. Bundan dolayı, gerek dişhekimliğindeki⁴ ve gerekse diğer sağlık alanlarındaki web sayfaları da yasa ve yönetmeliklere uygun olarak hazırlanmalıdır.

-Mesleki konularda sağlık sektöründeki kütüphanecilere yardımcı olmak ve *tartışma platformlarına dahil olarak interaktif bir ilişki başlatmak* amaçlarımızdan biri olmalıdır. Kütüphaneciler arasında sürekli olarak haberleşmeyi sağlayacak Haber Grupları (New Grups)'na veya Usenet g. linklere üye olunmalıdır. Bu amaçla tıp kütüphanecileri için oluşturulan gruptan biri de, *medlib@e-mail.com*'dur.

-Bilgi-belge hizmetlerini geliştirmek için programlı bir işbirliğine gereksinim olduğu gibi, sağlık sektöründeki kütüphanecilerin de **sürekli eğitim programlarına** gereksinimi vardır. Çünkü, teknoloji sürekli olarak değişmekte ve gelişmektedir. Yeni teknolojileri izlemek ve onları kütüphanelerde uygulayabilmek için **hizmet içi eğitim** çok önemlidir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, sağlık alanında İnternetin kullanımı yeni bir devrim başlatmıştır. Bu alandaki kütüphanelerin bilgi-belge hizmetlerinde İnternet-

⁴ Piyasada *ProDent Dişhekimliği Otomasyonu* adı verilen kasta kayıt programı, Türkiye'nin tek network uyumlu programdır(www.sistem-a.com).

ten en etkin bir şekilde yararlanabilmesi ve bu hizmetlerin niteliğinin artırılabilmesi için kendi aralarında işbirliği yapmaları ve bir dialog içerisinde olmaları gereklidir.

KAYNAKÇA

- Çehreli, Zafer C.. (1999). "Dişhekimliği ve İnternet: Bilişim denizinde sörf yapmaya hazırlanın!", *Türk Dişhekimleri Birliği Dergisi* (48): 34-36.
- Gray, JA Muir. (2000). "National electronic library for dentists", *Evidence-Based Dentistry* 2(1): 22-24.
- Moralı, Emrah ve Bilge Hakan Şen. (2000). "The global dental-ilaçlarla ilgili doğru bilgiye kısa zamanda ulaşmak için <http://www.farmalist.com>", *Dentizt: İzmir Dişhekimleri Odası Dergisi* 11(2): 38.
- Oktay, İnci. (2000). "Çağdaş dişhekimliği eğitimi", *Türk Dişhekimleri Birliği Dergisi* (54): 46-50.